

EESTI INIMÕIGUSTE ARUANNE 2016

KOKKUVÕTE

Eesti on mitmeparteiline põhiseadusele tuginev demokraatlik riik, millel on ühekojaline parlament, kus peaminister on valitsuse juht ja president on riigipea. Peaminister ja valitsus esindavad üldiselt seda erakonda või erakondade koalitsiooni, millel on parlamendis enamus. Viimati toimusid parlamendivalimised 2015. aasta märtsis ja järgmisel kuul võttis valitsuskabineti üle koalitsioonivalitsus. Peaminister Taavi Rõivas hakkas juhtima valitsust, mis koosneb kolmest erakonnast: Reformierakond, Sotsiaaldemokraadid ning Isamaa ja Res Publica Liit. Vaatlejad pidasid valimisi vabadeks ja õiglasteks. Peaminister Taavi Rõivas astus novembris pärast Riigikogu sisemisel hääletusel umbusalduse saamist tagasi. 23. novembril asus ametisse uus Keskerakonna juhitud koalitsioonivalitsus, millega ühinesid Sotsiaaldemokraatlik Erakond ning Isamaa ja Res Publica Liit. Peaministriks nimetati Keskerakonna esimees Jüri Ratas.

Tsiviilametkonnad säilitasid korrakaitsejõudude üle tõhusa kontrolli.

Teateid laiaulatuslikest inimõiguste rikkumisest ei olnud.

Aasta kestel raporteeritud inimõiguste alased probleemidena esines väiteid, et politsei kasutas kohati kahtlusaluste vahistamisel liigset jõudu ning teatati halbadest tingimustest mõnedes kinnipidamisasutustes. Riigis asub suur arv kodakondsuseta alalisi elanikke ja naturaliseerimise tempo on aeglane. Muude probleemide hulka kuulusid: koduvägivald; naiste palkade ebavõrdsus võrreldes meeste palkadega; laste väärkohtlemise juhtumid; inimkaubitsemine, eelkõige naiste seksuaalseks ärakasutamiseks ning nii meeste kui ka naiste sunniviisiliseks tööle rakendamiseks mujal Euroopa Liidus; puuetega inimeste ebapiisav juurdepääs avalikele teenustele, eelkõige maapiirkondades; ning lesbide, geide, bi- ja transseksuaalide (LGBT) ning mõlemasooliste isikute ahistamine ja diskrimineerimine, mis öeldavasti on ühiskonnas tavapäraseks jäänud.

Valitsus astus samme, et ametnike toimepandud rikkumisi uurida ning rikkumisi toime pannud ametnikke kohtu alla anda ja karistada.

1. osa. Austus isikupuutumatuses, sh inimese õigus kaitsele alljärgneva eest

a. Inimeselt omavoliliselt elu võtmine ja muud ebaseaduslikud või poliitilise motivatsiooniga tapmised

Puudusid teated selle kohta, et valitsus või selle esindajad oleksid inimestelt omavoliliselt või ebaseaduslikult elu võtnud.

b. Kadumine

Puudusid teated poliitiliselt motiveeritud kadumiste kohta.

c. Piinamine ja muu julm, ebainimlik või inimväärlikust alandav kohtlemine või karistamine

Seadus keelab sellise tegevuse, kuid esines teateid, et politsei on kasutanud mõnede kahtlusaluste vahistamisel ja küsitlemisel liigset füüsilist jõudu ja sõnalist ahistamist. Politseiametnike vastu algatati liigse jõu kasutamise eest vähem hagnosisid kui varasematel aastatel. 2015. aastal algatasid võimud sellega seoses 7 kriminaalasja, mis on 56 protsenti vähem kui eelmisel aastal. Aasta esimese üheksa kuu jooksul algatasid võimud politseinike vastu 3 kriminaalasja liigse jõukasutuse eest.

Novembris 2015 alustas enam kui 30 ebaseaduslikult riigis viibivate inimeste Harku kinnipidamiskeskuse asukat mässi. Protestiakttsiooni vallandas ühe kinnipeetava keeldumine oma väljasaatmisotsusele alluda. Meediakajastuse põhjal tegi politsei mässi mahasurumisel mitu juhtimisviga, tulistas rahumeelse isiku pihta kummikuule ning valetas hiljem intsidendi kohta üldsusele. Politsei sisekontrollibüroo juurdluse tulemusel tunnistas vanem politseiametnik 6. mail, et kummikuulide kasutamine Harku kinnipidamiskeskuses rahutuste mahasurumiseks ei olnud korrakaitseseadusega kooskõlas. Vastavalt õiguskantsleri (riigi ombudsman) juunis avaldatud hinnangule võis politsei eksida ka mässi mahasurumiseks kaablivitste käeraudadena kasutamises.

Tingimused vanglates ja arestimajades

Tingimused vanglates ja kinnipidamisasutustes vastasid suuremalt jaolt rahvusvahelistele nõuetele, kuigi oli teateid mõnedes vanglates ja kinnipidamisasutustes valitsevatest halbade füüsilistest tingimustest.

Füüsilised tingimused: Aasta esimese kaheksa kuu jooksul oli vanglates kaks surmajuhtumit ja üks enesetapp.

Aasta jooksul mitmeid kinnipidamisasutusi inspekteerinud õiguskantsler leidis vanglate ja arestimajade kinnipidamistingimustes mitmeid puudusi, eelkõige arestimajades, kus vahialuseid hoitakse lühikest aega. Õiguskantsler täheldas puudujääke mitmete asutuste arstiabi kättesaadavuses ja tuleohutuse tagamises. Endiselt on probleemiks nõukogude ajast pärit Tallinna vangla jätkuv kasutus suure hulga vangide jaoks. Selles asutuses oli puhkealaid vähe ja need olid halvasti seisundis. Õiguskantsler teatas juhtudest, kus mõnedes vanglates ja kinnipidamisasutustes oli ebapiisav juurdepääs õigusdokumentatsioonile. Samuti leidis õiguskantsler puudujääke seoses fikseerimisvahendite, sh käeraudade kasutuse korraldusega, ülemäärase videovalvega ja kinnipeetavate tervisliku seisundi ebapiisava dokumenteerimisega.

Vanglate administreerimine: Üldiselt pidasid vanglate administratsioonid vanglates ja kinnipidamisasutustes viibivate isikute kohta täpset arvet.

Sõltumatu järelevalve: Valitsus lubas sõltumatute valitsusväliste vaatlejate järelevalvet, sealhulgas inimõiguslaste rühmituste, meedia ja rahvusvaheliste organisatsioonide poolt.

Tingimuste parandamine: Valitsus jätkas kinnipidamisasutustes valgustuse ja üldiste tingimuste parandamist, sealhulgas kinnipeetavate turvalisuse tõstmiseks, suurendades mõnes kinnipidamisasutuses kongidesse paigutatud valvekaamerate arvu.

d. Omavoliline vahistamine ja kinnipidamine

Põhiseadus ja muud õigusaktid keelavad omavolilise vahistamise ja kinnipidamise ning valitsus järgis neid keelde.

Politsei ja julgeolekustruktuuride roll

Politsei- ja Piirivalveamet ning Kaitsepolitseiamet hoiavad alal riigi siseturvalisust. Välisturvalisuse eest vastutab Kaitsevägi, millel on ka teatud siseriiklikud turvaülesanded. Politsei- ja Piirivalveamet ning Kaitsepolitseiamet esitavad aruanded Siseministeeriumile. Kaitsevägi esitab aruanded Kaitseministeeriumile. Prokuratuur juhib juurdlust ja esitab kohtutes süüdistusi. Politsei- ja Piirivalveamet ning Kaitsepolitseiamet uurivad tsiviilasju ning sõjaväepolitsei uurib kaitsejõudude juhtumeid. Valitsusel on olemas tõhusad vahendid kuritarvituste ja korrupsiooni uurimiseks ja karistuste määramiseks. Julgeolekujõudude karistamatuse kohta aasta jooksul teateid ei esitatud.

Vahistamine ja vahialuste kinnipidamine

Kui kuriteo toimepaneku ajal vahistamist mitte arvestada, võib seaduse kohaselt isiku vahistada ainult tõendipõhise kohtumääruse alusel ning kinnipeetavaid tuleb vahistamise põhjustest kohe teavitada. Toimib kautsjonisüsteem ja muud alternatiivid kohtuprotsessi ootava isiku ajutiseks vabastamiseks. Isikut võib süüdistust esitamata vahi all hoida 48 tundi; pikema kinnipidamise eelduseks on kohtumäärus. Politsei järgis neid nõudeid. 1. septembril jõustusid uued kriminaalmenetluse reeglid, mis võimaldavad isiku eeluurimise ajal kinnipidamist vähemalt kaks kuriteo puhul maksimaalselt kaks kuud ja teise astme kuriteo puhul maksimaalselt neli kuud. Kinnipeetavatel on õigus koheselt võtta ühendust advokaadiga; kui õigusnõustamiseks puuduvad rahalised võimalused, katab vastavad kulud riik. Ei esinenud teateid sellest, et ametivõimud oleksid hoidnud kedagi suhtlusvõimaluseta või koduarestis.

Kinnipeetava võimalus kinnipidamise seaduslikkus kohtus vaidlustada: Vahistatud või kinnipeetavad isikutel on olenemata sellest, kas nende vahistamine või kinnipidamine toimus kriminaalsetel või muudel põhjustel, õigus kohtu ees vaidlustada nende kinnipidamise õiguslik alus või olemuselt omavoliline vahistamine ning juhul, kui kinnipidamine leitakse olevat ebaseaduslik, saada selle eest hüvitist.

Tagasilükatud varjupaigataotlejate ja kodakondsuseta isikute kinnipidamine: Ametivõimud pidasid isikuid, kes ei kvalifitseerunud pagulaseks ning ebaseaduslikke sisserändajaid kuni nende väljasaatmiseni kinni, kuid täitsid seejuures kohaldatavaid õigusnõudeid. Inimõiguslaste organisatsioonid vastustasid varjupaigataotluse juba esitanud taotlejate hoidmist

kinnipidamisasutuses, mitte põgenike majutuskeskuses, ning leidsid, et tõlkijate vähesus takistas varjupaigataotlejatel oma staatust seadustada.

e. Õiglasest ja avalikust kohtupidamisest keeldumine

Põhiseadus sätestab, et kohtuvõim on sõltumatu ja valitsus üldiselt austas kohtuvõimu sõltumatust.

Kohtumenetlus

Põhiseadus sätestab õiguse õiglasele kohtupidamisele ja sõltumatu kohtuvõim üldiselt austas seda õigust.

Süüdistatavate puhul lähtutakse süütuse presumptsioonist, neile teatatakse nende süüdistus kohe ja üksikasjalikult (vajadusel tasuta tõlkega) ning kohtupidamine nende üle on õiglane, avalik ja ilma kohatute viivitusteta. Nad saavad viibida kohtuistungil, suhelda enda valitud advokaadiga, neile antakse piisav aeg ja võimalused kaitse ettevalmistamiseks, tasuta tõlge vastavalt vajadusele alates süüdistuse esitamisest kuni kõikide edasikaebuste menetlemise lõpuni ning juurdepääs riiklikele tõendusmaterjalidele. Süüdistatav võib kohtuda tema vastu tunnistavate inimestega ning kutsuda omalt poolt tunnistajaid ja esitada tõendeid. Süüdistatavat ei saa sundida ütlusi andma ega end süüdi tunnistama, ning tal on õigus edasi kaevata. Kohtuistungitel osalevad üks kohtunik, kohtunik ja kohtu kaasistujad või kohtunike kogu. Kriminaalmenetluses on kõikidele inimestele tagatud advokaat riigi kulul, ehkki sageli eelistavad inimesed advokaadi ise palgata. Tsiiviilkohtumenetlustes on advokaat tagatud nendele, kellele käib tema palkamine üle jõu. Võimud on eelnimetatud õigusi üldiselt austanud ja laiendanud neid kõikidele elanikele sõltumata sellest, kas nad on kodanikud või mitte.

Poliitvangid ja -kinnipeetavad

Poliitvangidest või -kinnipeetavatest teateid ei ole.

Tsiiviilkohtumenetlus ja õiguskaitsevahendid

Isikud või organisatsioonid võivad inimõiguste rikkumiste eest pöörduda siseriiklikusse tsiiviilkohtusse. Ebasoovitavaid otsuseid saab Euroopa Inimõiguste Kohtusse (ECHR) edasi kaevata, kui siseriiklikud kohtuvõimalused on ammendatud.

f. Omavoliline sekkumine eraellu, perekonda, kodusse või kirjavahetusse

Põhiseadus keelab sellised tegevused ning meile ei jõudnud teateid, et valitsus oleks neid keelde rikkunud.

2. osa. Austus põhiõiguste- ja vabaduste, sh alljärgneva suhtes:

a. Sõna- ja ajakirjandusvabadus

Põhiseadus sätestab sõna- ja ajakirjandusvabaduse ning valitsus üldiselt austas neid õigusi. Sõna- ja ajakirjandusvabaduse tagavad sõltumatu press, tõhus kohtunikkond ja toimiv demokraatlik poliitiline kord. Põhiseadus sätestab, et rahvusliku, rassilise, usulise või poliitilise vihkamise, vägivalla või diskrimineerimise õhutamise, samuti ühiskonnakihtide vahelise konflikti õhutamise on seaduse järgi karistatav. Karistusseadustik piirab selle sätte rakendamist niisuguse õhutamisega, mis põhjustab ohtu isiku elule, tervisele või varale. Niisuguste kuritegude eest vastutusele võtmise kohta aasta jooksul teateid ei olnud.

Internetivabadus

Valitsus ei piiranud ega häirinud juurdepääsu Internetile ega tsenseerinud selles sisalduvat teavet, samuti ei olnud usutavaid teateid, et valitsus oleks vastava seadusliku volitusega jälginud Internetis toimuvat eraviisilist suhtlust. Internet oli ulatuslikult kättesaadav ja avalikkus kasutas seda regulaarselt. Esimese poolaasta kestel oli 86 protsendil majapidamistest kodune internetiühendus.

Akadeemiline vabadus ja kultuuriüritused

Valitsus ei piiranud akadeemilist vabadust ega kultuuriürituste korraldamist.

b. Rahumeelsete rahvakogunemiste vabadus ja ühinemisvabadus

Põhiseadus sätestab rahvakogunemiste vabaduse ja ühinemisvabaduse ning valitsus üldiselt austas neid õigusi.

30. juulil korraldasid 20. relvagrenaderide diviisi veteranid iga-aastase mälestusürituse, et mälestada Teises maailmasõjas toimunud Sinimäe lahingut Nõukogude punaarmee ja erinevate Saksa armeega liitunud jõudude, sealhulgas 20. Eesti relvagrenaderide SS-diviisi vahel. Osalejad asetaskid pärgi mõlemal poolel võidelnud sõdurite mälestusmärkidele, kes langesid neis lahinguis. Tseremoonial ei osalenud valitsuse esindajaid. Natsisümbolikat ega -märke ei täheldatud.

Ühinemisvabadus

Kuigi põhiseadus sätestab ühinemisvabaduse kõigile, täpsustab seadus, et poliitiliste parteidega võivad ühineda ainult kodanikud. Mittekodanike ühinemisele teiste kodanikeühendustega ei seata piiranguid.

c. Usuvabadus

Vt USA Välisministeeriumi koostatud rahvusvahelise usuvabaduse aruannet *International Religious Freedom Report* aadressil www.state.gov/religiousfreedomreport/.

d. Liikumisvabadus, sisemaiselt ümberasustatud isikud, pagulaste kaitse ja kodakondsuseta isikud

Põhiseadus sätestab riigisisese liikumise, välismaale reisimise, ümberasumise ja repatrieerumise vabaduse ning valitsus üldiselt austas neid õigusi.

Pagulaste, varjupaigataotlejate ja kodakondsuseta isikute ja muude asjaomaste isikute abistamisel ning neile kaitse pakkumisel tegi valitsus koostööd ÜRO pagulaste ülemkomissariga (UNHCR) ja teiste humanitaarorganisatsioonidega.

Pagulaste, varjupaigataotlejate ja kodakondsuseta isikute ahistamine: Valitsus tegi koostööd ÜRO pagulaste ülemkomissariga (UNHCR) ja teiste humanitaarorganisatsioonidega, et pakkuda kaitset ja abistamist pagulastele, varjupaigataotlejatele, kodakondsuseta isikutele ja muudele asjaomastele isikutele.

Pagulaste kaitse

Juurdepääs varjupaigale: Seadus sätestab varjupaiga andmise või pagulasstaatuse ja valitsus on loonud mehhanismid pagulastele kaitse pakkumiseks. Valitsusväline organisatsioon (MTÜ) Eesti Inimõiguste Keskus teatas, et varjupaigataotlejaid informeeriti nende õigustest halvasti ning et ebapiisav tõlgete võimaldamine takistas varjupaigataotlejate ja ametivõimude vahelist suhtlust. Eesti Inimõiguste Keskus ja teised MTÜd pakkusid varjupaigataotlejatele õigusabi ja ühiskondlikku toetust koostöös valitsusega. Valitsuse ametnikud märkisid, et õigusabi võimaldati igal varjupaiga taotlemise menetlusel etapil. Valitsus nõustus osana 2015. aasta septembris avaldatud EL reaktsioonist põgenikekriisi jätkumisele ümberasumiseks vastu võtma 550 põgenikku teistest riikidest.

1. mail tasakaalustasid immigratsiooniseaduse muudatused teatud kriteeriumeid, menetlusi ja vastuvõtutingimusi riiki saabuvatele põgenikele, võimaldades neil läbida kohanemisprogrammi ja õppida riigikeelt ning luues tingimused põgenike ühiskonda lõimimiseks. Seadusmuudatused määratlesid põgenikele kohaldatava edasikaebamise õiguse ja sätestasid, et kõigil taotlejatel on õigus tõlketeenustele. Aasta esimese üheksa kuu jooksul andis valitsus 68 põgeniku või rahvusvahelise kaitse staatusega isikule EL immigratsioonipoliitika raames loa riiki ümberasumiseks.

Turvaline päritoluriik/riigi läbimine: „Turvalisest“ päritoluriigist saabuvate või seda läbivate isikute puhul rakendab valitsus varjupaiga taotluste tagasilükkamise poliitikat. ÜRO pagulaste ülemkomissar on väljendanud muret selle üle, et valitsuse poliitika kohaselt keelatakse riiki sisenemine isikutele ja saadetakse viivitamatult välja need isikud, kes on läbinud ülalmainitud turvalise päritoluriigi, ning eriti selle üle, et neil isikutel puudub võimalus kaevata eitav otsus edasi väljaspool riiki. Valitsuse kinnituste kohaselt tagatakse intervjuud kõikidele varjupaiga taotlejatele.

Juurdepääs eluliselt olulistele teenustele: Valitsus kinnitas, et üldiselt pakutakse varjupaigataotlejatele ja põgenikele eluliselt olulisi teenuseid ning ka kultuurilise orientatsiooni ja kohanemise programme, mida kaasrahastavad erinevad EL agentuurid. Valitsus pakkus kõigile seoses EL ümberasustamisprogrammiga riiki sisenenud põgenikele tugiisikuid. Jätkuvalt oli probleemiks tõlkide ja keeleõpetajate nappus.

Vastupidavad lahendused: Valitsus abistas põgenike turvalist ja vabatahtlikku tagasipöördumist oma kodumaale. Riik tegi põgenike ümberasustamisprogrammi elluviimisel koostööd Euroopa Liiduga.

Ajutine kaitse: Valitsus pakkus ajutist kaitset isikutele, kes ei kvalifitseerunud pagulaseks. Aasta esimese kaheksa kui jooksul pakkus valitsus elamislubade kaudu ajutist kaitset 49 isikule ja 13 pereliikmele.

Kodakondsuseta isikud

ÜRO pagulaste ülemkomissari statistika kohaselt oli riigis 2013. aasta lõpus 91 281 kodakondsuseta isikut. Kuigi ÜRO pagulaste ülemkomissar nimetas neid inimesi kodakondsuseta isikuteks, ei kasutanud valitsus seda mõistet, leides, et kõnealustel isikutel oli õigus taotleda naturalisatsiooni korras kodakondsust ja neile olid tagatud paljud kodanikele tagatud kaitsemeetmed, välja arvatud poliitiliste erakondadega ühinemine. 1. juuli seisuga oli riikliku statistika järgi 80 754 isikut ehk ligikaudu 6 protsenti elanikkonnast määratlemata kodakondsusega. Peaaegu kõik olid päritolult venelased, ukrainlased või valgevenelased.

On olemas põhiseaduslikud protseduurid, mis pakuvad täiskasvanutele võimalust naturalisatsiooni korras kodakondsust taotleda, kuid mõned inimõiguste alased vaatlejad peavad neid ebapiisavaiks. 2015. aastal omandas naturalisatsiooni korras kodakondsuse kokku 884 isikut – 2014. aastaga võrreldes märkimisväärselt vähem. Jaanuaris 2015 võeti parlamendis vastu seadusmuudatused, mis jõustuvad 1. jaanuarist 2016, pakkudes ilma vanemate eraldi taotluseta sünnijärgset kodakondsust lastele, kes on nooremad kui 15 aastat ja kelle vanemad ei ole Eesti ega ühegi teise riigi kodanikud ja kes on riigis elanud viis aastat. Peaaegu kõik ilma dokumenteeritud kodakondsuseta isikud olid pikaajalised elanikud ning võisid seega hääletada kohalike volikogude, kuid mitte parlamendivalimistel. Naturalisatsiooni korras kodakondsust taotlevad isikud peavad läbima keele- ja kodakondsuseksami. 2015. aastal sooritas keeleeksami üle 60 protsenti eksamile tulnud kodakondsuse taotlejatest. Kodakondsuse omandamise soodustamiseks on valitsus võtnud vastu erinevaid poliitikaide nagu kodakondsuse omandamise ja keelekursuste rahastamine ning lihtsustatud naturalisatsioonikorra kehtestamine kodakondsust soovivatele puuetega inimestele. Valitsus lihtsustas ka eesti keele eksaminõudeid nii, et üle 65aastased taotlejad ei pea enam tegema kirjalikku keeleeksamit, kuid peavad siiski läbi saama suulisel eksamil.

3. osa. Poliitilised õigused: kodanike õigus muuta valitsust

Seadus sätestab kodanikele õiguse vahetada rahumeelselt valitsust ning kodanikud kasutavad seda õigust korralistel vabadel ja õiglastel valimistel, mis põhinevad üldisel hääleõigusel. Põhiseaduse kohaselt, kui valitsus tagasi astub, võib president nimetada uue peaministri kandidaadi, samuti valitsuse liikmeid ametisse määrata või ametist vabastada ilma valimisi korraldamata.

Valimised ja poliitiline osalus

Äsjased valimised: 2015. aasta märtsis toimunud parlamendivalimised olid vabad ja õiglasel ning nende tulemusel moodustati kolme erakonna koalitsioonivalitsus, kuhu kuulusid Reformierakond, Sotsiaaldemokraatlik Erakond (SDE) ning Isamaa ja Res Publica Liit (IRL).

Parlamendis umbusalduse saanud Reformierakonna juhitud koalitsioon (millele kuulus ka koalitsioonipartnerite SDE ja IRL toetus) saadeti laiali ja novembris astus peaminister Taavi Rõivas tagasi. Vastavalt põhiseadusele andis president Keskerakonna juhile Jüri Ratasele mandaadi uue valitsuse moodustamiseks. Sinna kuulusid Keskerakond, SDE ja IRL ning Ratas juhtis seda koalitsiooni peaministrina kuni 23. novembrini.

Naiste ja vähemuste osalus: Seadus keelab mittekodanikel poliitilisi parteisid asutada ja neisse kuuluda. Kodakondsuseta isikud, kes on pikaajalised elanikud, võivad hääletada kohalike volikogude, kuid mitte parlamendivalimistel ning ei või ka avalikes ametites töötada. Naiste osalemist seadused ei piira ning naised osalesid valitsuse moodustamises.

4. osa. Riigiametnike korrupsioon ja riigiasutuste töö läbipaistvus

Seadusega on sätestatud kriminaalkaristused ametkondliku korrupsiooni eest ning neid seadusi rakendati üldiselt tulemuslikult. Valitsusel on tõhusad mehhanismid nii kuritarvituste ja korrupsiooni uurimiseks kui ka karistamiseks.

Korrupsioon: Aasta jooksul esines mitmeid teateid valitsusametnike korrupsioonist. Oktoobris 2015 langetas Viru maakonnakohus otsuse, et Kirde-Eesti linna Kohtla-Järve linnapea on süüdi korrupsioonis. Konkreetsemalt hõlmasid süüdistused kelmuse teel omandamist, konkurentsiga seotud kuritegusid, võltsimist ja usalduse kuritarvitamist. Kohus määras linnapeale viieaastase vabadusekaotuse tingimisi koos viieaastase katseajaga. 1. septembril jättis EV Riigikohus korrupsioonis süüdimõistva otsuse jõusse.

Varaliste huvide deklareerimine: Seadusest tulenevalt peavad kõik ametnikud oma varalised huvid deklareerima. Vastutus deklaratsioonide jälgimise ja kontrollimise eest on antud konkreetsetele asutustele. Kõrgete riigiametnike varaliste huvide deklaratsioonid olid avalikud ning seaduse rikkumise eest on ette nähtud kriminaal- ja halduskaristused.

Avalik juurdepääs teabele: Seadus tagab vaba juurdepääsu avalikule teabele ning valitsus tagas selle juurdepääsu ka tegelikkuses.

5. osa. Valitsuse suhtumine inimõiguste väidetavate rikkumiste rahvusvahelisse ja valitsusvälisesse uurimisse

Mitmed kohalikud ja rahvusvahelised inimõigustega tegelevad rühmitused tegelesid inimõigusi puudutavate juhtumite uurimise ja tulemuste avalikustamisega riigipoolsete piiranguteta. Riigiametnikud olid üldiselt koostööaltid ja reageerimisvõimelised.

Riiklikud inimõiguste organisatsioonid: Inimõiguste ombudsmani rolli täidab õiguskantsler, sõltumatu ametnik, kelle kantseleis töötab üle 45 inimese. Õiguskantsler kontrollib seadusandluse vastavust põhiseadusele; juhib ametkondade käitumist põhiõiguste ja -vabaduste

ning heade valitsemistavade järgi; aitab lahendada süüdistusi diskrimineerimises soo, rassi, rahvuse (etnilise päritolu), nahavärvi, keele, usundi, ühiskondliku staatuse, vanuse, puude ja seksuaalse orientatsiooni põhjal. Õiguskantsler annab soovitusi ja nõuab vastuseid ministeeriumitelt ja kohalike omavalitsustelt ning tema pädevuses on edasikaebamine Riigikohtusse. Igal aastal koostab õiguskantsler aruande parlamendile. Avalikkuse usaldus õiguskantsleri institutsiooni vastu oli kõrge ja valitsus võttis arvesse õiguskantsleri aruandeid ja otsuseid.

6. osa. Diskrimineerimine, sotsiaalne väärkohtlemine ja inimkaubandus

Naised

Vägistamine ja koduvägivald: Seaduse kohaselt on vägistamine kriminaalkuritegu, kaasa arvatud kui see on sooritatud abikaasa poolt, samuti kehaline väärkohtlemine, sealhulgas koduvägivald. Vägistamise, sealhulgas abikaasa poolt toimepandud vägistamise eest, karistatakse kuni 15-aastase vangistusega.

Vastavalt Eesti Seksuaaltervise Liidu (MTÜ) andmetele on seksuaalse väärkohtlemise, sealhulgas vägistamise all kannatanud 13 protsenti naisi. 68 protsendil juhtudest olid kuriteo toimepanijad tuttavad ja kas praegused või endised partnerid. Aasta esimese üheksa kuu jooksul registreeris politsei 12 protsenti vähem kehalise väärkohtlemise juhtumeid, sealhulgas koduvägivalla juhtumeid, kui 2015. aasta sama perioodi jooksul. Kuid samal ajal registreeriti politseis aasta esimese üheksa kuu jooksul 7 protsenti rohkem vägistamisi kui 2015. aasta sama perioodi jooksul.

Vabaühenduste ja varjupaikade juhtide sõnul oli naistevastane vägivald, sealhulgas koduvägivald probleemiks. Enam kui 80 protsenti politseis registreeritud koduvägivalla ohvritest olid naised. Kohtu ette jõudis ligikaudu neljandik registreeritud koduvägivalla juhtumitest.

Koduvägivalla ohvritel on võimalik saada abi, sealhulgas nõustamist ja õigusabi, kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajatelt ja spetsialiseerunud vabaühendustelt, mis said osa oma rahadest kohalike omavalitsuste toetustest. Vabaühendused, kohalikud omavalitsused ja teised said taotleda ohvritele täiendavat abi riiklikult valitsuselt. Toimis soopõhise vägivalla ohvritele mõeldud varjupaikade võrgustik, sealhulgas nii naistele kui lastega naistele, samuti koduvägivalla ja laste väärkohtlemise tõkestamise abitelefoni. Politseinikele, piirivalvuritele ja sotsiaaltöötajatele korraldasid koduvägivalla ja soopõhise vägivalla alaseid koolitusi vabaühingud, Sotsiaalministeerium, Siseministeerium ja Justiitsministeerium.

Seksuaalne ahistamine: Seksuaalne ahistamine on seadusega keelatud, kuid töökohtadel registreeriti seksuaalse ahistamise juhtumeid. Vastavalt seadusele lahendab seksuaalset ahistamist puudutavad kaebused kohus, õiguskantsler, töövaidluskomisjon või soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik. Kannatanu võib nõuda seadusevastase käitumise lõpetamist ja kahju hüvitamist.

Reproduktiivõigused: Valitsus tunnustas paaride ja üksikisikute põhiõigust otsustada vabalt laste arvu, sündide vahelise aja ja sünniaja üle; hoolitseda järglaste saamiseks vajaliku tervisliku

seisundi eest; samuti õigust saada sellekohast informatsiooni ja vahendeid vabalt, ilma diskrimineerimise, sunduse või vägivallata.

Diskrimineerimine: Seadusest tulenevalt on naistel meestega võrdne õiguslik staatus ja võrdsed õigused. Valitsus üldiselt tagas nende seaduste järgimise. Esines teateid diskrimineerimisest töökohal ja seoses ametiga, ning ebavõrdsest kohtlemisest soo, vanuse, puude ning seksuaalsete eelistuste põhjal (vt osa 7.d.).

Lapsed

Sünni registreerimine: Kodakondsus pärineb peamiselt lapsevanematelt. Laps võib saada kodakondsuse ükskõik kummalt kodanikust vanemalt, sõltumata sellest, milline on teise lapsevanema kodakondsus. 2015. aasta jaanuaris vastu võetud ja 1. jaanuarist jõustunud seadusemuudatus sätestab, et kui laps sünnib isikutele, kellel ei ole Eesti või ühegi muu riigi kodakondsust ja kes on elanud riigis viis aastat, omandab laps kodakondsuse sünnijärgselt. Sünnid registreeriti õigeaegselt.

Laste väärkohtlemine: Laste väärkohtlemine oli jätkuvalt probleemiks. 2015. aastal pandi ligikaudu 72 protsenti seksuaalkuritegudest toime alaealiste vastu. 2015. aastal teatatud 161 vägistamisjuhtumist olid 85 ohvrit alaealised. Politsei- ja Piirivalveamet tegeles laste väärkohtlemise, sealhulgas seksuaalse väärkohtlemise vastase võitlusega. Õiguskantsleril on laste ombudsmani pädevus.

Laste abielud ja sundabielud: Abiellumisel on vanuse alampiiriks 18 aastat.

Laste seksuaalne ärakasutamine: Seadus keelab laste seksuaalse ärakasutamise kaubanduslikul eesmärgil ja lastepornograafia ning ametkonnad tagasid seaduse järgimise. Konsensusliku seksuaalvahekorra miinimumvanuseks on 14 aastat. Karistus lastepornograafiaga tegelemise eest on rahatrahvist kuni kolmeaastase vangistuseni.

Rahvusvaheline lapserööv: Riik on kirjutanud alla 1980. aasta rahvusvahelise lapseröövi tsiviilõiguslike aspektide Haagi konventsioonile. Vt lähemalt USA Välisministeeriumi koostatud riigipõhist aastaaruannet *Annual Report on International Parent Child Abduction* aadressil travel.state.gov/content/childabduction/en/legal/compliance.html.

Antisemitism

Juudi kogukonna suuruseks hinnati umbes 2500 isikut. Augustis teatas juudi kogukond, et teadmata isikud joonistasid Harju maakonnas asuvale holokausti monumendile haakriste. Muid teateid antisemitistlikest tegudest ei olnud.

27. jaanuaril korraldas valitsus Tallinnas Rahumäe juudi kalmistul iga-aastase holokausti mälestuspäeva, kus mälestustegevustes osalesid koolid üle kogu riigi. 29. jaanuaril spondeeris Haridus- ja Teadusministeerium koostöös Eesti NATO Ühingu ja teiste organisatsioonidega riigi eri osadest pärit ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetajate seminari, et tutvustada neile parimaid

praktikaid holokausti mälestamise koolides õpetamiseks. Üritus toimus Okupatsioonide muuseumis.

Inimkaubitsemine

Vt. USA Välisministeeriumi koostatud inimkaubanduse aruannet *Trafficking in Persons Report* aadressil www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

Puuetega inimesed

Seadus keelab vaimsete ja füüsiliste puuetega inimeste diskrimineerimise tööhõive- ja haridusvaldkonnas, lennureisidel ja muudes transpordivahendites, juurdepääsul tervishoiule, õigussüsteemile või muudele riiklikele teenustele. Üldiselt on valitsus neid sätteid ellu rakendanud.

Riik tagab puuetega inimestele juurdepääsu teabele ja vajadusel individuaalsetele abistajatele. Seadus kohustab puuetega inimestele pärast 2002. aastat ehitatud hoonetesse juurdepääsu võimaldama. Mõned vanad ehitised võimaldasid puuetega inimestele sissepääsu, kuid uutel või renoveeritud hoonetel olid juurdepääsuvõimalused üldjuhul olemas. Õiguskantsleri hinnangul olid meetmed põhiõiguste rakendamiseks psühhiaatrilistes asutustes viibivatele isikutele ebapiisavad. Probleemideks olid füüsiliste rahustusvahendite väärkasutamine, kasutatud vahendite dokumenteerimine ja ebapiisav meditsiiniline abi. Vabaühendused kurtsid, et kui pealinnas olid teenused puuetega inimestele üldiselt kättesaadavad, siis mõningates maapiirkondades oli abi saamisega raskusi. Esines kaebusi töökohas või ametialaselt puude alusel diskrimineerimise kohta (vt ka osa 7.d.).

Puuetega inimeste õiguste kaitsmine on sotsiaalministeeriumi vastutusala ja kohalikud omavalitsused vastutavad puuetega inimestele sotsiaalhoolekande teenuste pakkumise eest. Puuetega lapsed käisid koolis (nii põhi-, kesk- kui kõrgkoolis). Valitsus algatas tööhõivereformi, mis on suunatud vähenenud töövõimega isikutele, kelle võimet ühiskonnas aktiivne olla hinnati individuaalselt. Reformi eesmärk on puuetega isikute tagasi tööturule toomine ning nende senisest suurema ühiskonnaellu kaasatuse soodustamine. Valitsus keskendus rehabilitatsiooniteenuste arendamisele, et parandada puuetega inimeste võimet ise toime tulla. Valitsus kompenseeris ka mõningaid puudest tulenevaid lisakulutusi.

Rahvuslikud, rassilised, etnilised vähemused

Etnilise päritolu või rassi põhjal varjamatud vaenulikkuse avaldusi esines varasematest aastatest rohkem. 2015. aastal registreeris politsei kuus kehalise väärkohtlemise juhtu, mis hõlmasid vihkamise õhutamist rassiliste/etniliste vähemuste vastu. Üks juhtudest jõudis kohtusse 2015. aasta lõpul ja teine aasta alguses, ning mõlemal juhul leidis kohus, et kaebealused on toime pandud teos süüdi.

Valitsus julgustas rahvastikust 28 protsenti moodustavate etniliste vähemuste, peamiselt venelaste, ukrainlaste ja valgevenelaste lõimumist naturaliseerumise ja eesti keele õppe soodustamise poliitika kaudu. Piirkondades, kus üle poole elanikkonnast räägib muud keelt kui

eesti keel, võimaldab seadus elanikel saada ametlikku informatsiooni selles keeles ja seda seadust järgiti. Samuti rahastas valitsus kultuuriseltside ja -liitude programme, mis keskenduvad rahvusvähemuste keeltele ja kultuuridele.

Eesti keele oskus on vajalik kodakondsuse saamiseks, samuti on vähemalt minimaalne keeleoskuse tase kohustuslik avaliku sektori teenistujatele ja töötajatele, teenindustöötajatele, meditsiinitöötajatele ning muudele avalikkusega kokkupuutuvatele töötajatele. Keeleinspeksioon kontrollib keelenõuete täitmist nendes sektorites. Kui keeleoskuse nõuded ei ole täidetud, suunatakse isikud keelekursustele ja kohaldatakse väiketrahve.

Vene keele kõnelejad väitsid, et keelenõude rakendamise tulemuseks oli töökohtade- ja palgaalane diskrimineerimine (vt osa 7.d.).

Valitsus jätkas oma strateegia rakendamist, mille kohaselt peab venekeelse õppekeelega keskkoolides toimuma 60 protsendi ulatuses eestikeelne õppetöö. Paljud koolid teostasid selle ülemineku kiiremini kui nõutud.

Romade kogukonna suuruseks oli alla 1000 ja väidetavalt esines nende diskrimineerimist mitmes valdkonnas, sealhulgas tööhõives (vt osa 7.d.). Valitsus võttis kasutusele meetmeid, et rõhutada hariduse tähtsust roma laste jaoks, kuid nende koolist väljalangemise määr oli endiselt kõrge.

Seksuaalse orientatsiooni- ja soidentiteedipõhine väärkohtlemine, diskrimineerimine ja vägivallaaktid

Seadus keelab diskrimineerimise soo, seksuaalse orientatsiooni või muude isikuomaduste põhjal. Kuigi seadus ei täpsusta, milliseid seksuaalse suunitluse ja soidentiteedi vorme see hõlmab, loetakse kõik vormid hõlmatuks. Lesbi-, gei-, biseksuaalide ja transsooliste (LGBT) aktivistide grupid teatasid, et LGBT isikute ahistamine ja diskrimineerimine ühiskonnas on jätkuvalt tavaline.

Aasta esimese seitsme kuu jooksul registreerisid notarid 29 kooselu, sealhulgas samasooliste paaride vahel, pärast seda kui 1. jaanuaril jõustus sooneutraalne kooseluseadus. 2015. aastal registreeris politsei ühe kehalise väärkohtlemise juhu, kus ohvrit rünnati põhjusel, et ta oli homoseksuaal.

7. osa. Töötajate õigused

a. Õigus organiseeruda ja pidada kollektiivseid läbirääkimisi

Seadus, sellega seotud eeskirjad ja määrused ning põhikirjalised instrumendid sätestavad töötajate õiguse luua ametiühinguid ja muid sõltumatuid töötajate liitusid ning ühineda nendega omal valikul, pidada kollektiivläbirääkimisi ja korraldada seaduslikke streike. Valitsus üldiselt austas neid õigusi. Seadus lubab ametiühingutel tegutseda takistusteta ja keelab ametiühingute diskrimineerimise. Nii töötajatel kui ka tööandjatel on õigus taotleda individuaalsete töövaidluste lahendamist töövaidluskomisjonis, kuhu kuuluvad ametiühingute ja töötajate esindajad, või kohtus. Seadus keelab töötaja diskrimineerimise ametiühingusse kuulumise tõttu ning nõuab

ametiühingus aktiivselt tegutsemise tõttu vallandatud töötajate tööle ennistamist. Avalikus sektoris on streikimise õigus piiratud. Avalikel teenistujatel ei ole streikimise õigust, kuid nad võivad pidada oma tööandjatega palga ja töötingimuste suhtes otseläbirääkimisi.

Valitsus üldiselt jõustas kehtivaid seadusi. Ressursid, kontrollid ja õiguskaitsemeetmed olid harilikult piisavad, et tagada seaduste järgimine. Enamikul juhtudel määrati seaduserikkumiste eest rahatrahv, mis oli rikkumiste ärahoidmiseks piisav. Kohaldamiseks olid välja töötatud ka kriminaalmenetlused ja tsiviilnõuded. Töökaitseinspeksiooni jõudnud töövaidluste arv suurenes 2014. aastaga võrreldes; enam kui 90 protsenti kaebustest lahendati sama aasta jooksul. Tööandjatele karistuseks määratud rahatrahvid olid seotud peamiselt tööõnnetuste ja kutsehaigustega. Haldus- ja kohtumenetlustes ei esinenud pikki viivitusi.

Valitsus ja enamik tööandjaid üldiselt austasid õigust organiseeruda ja kollektiivläbirääkimisi pidada. Kollektiivsete läbirääkimiste õigust kasutati vabalt ning puudusid teated, et valitsus oleks töötajate organisatsioonide tegevusse sekkunud.

Eesti Ametiühingute Keskliidu (EAKL) sõnul esines erasektoris aasta jooksul tihti ametiühingu liikmete õiguste rikkumisi. EAKL teatas, et ametiühingutevastane tegevus oli laialt levinud. Teatati ka, et mõnes ettevõttes soovitati töötajatel ametiühinguid mitte luua, ähvardades neid vallandamise või palga vähendamise või lubati soodustusi, kui nad ametiühinguga ei liitunud. Meremeeste Sõltumatu Ametiühing ja Rahandustöötajate Ametiühing olid kaasatud kohtuvaidlustesse ametiühingute seaduse rikkumise eest. Kohtus võitsid ametiühingud.

b. Sunniviisilise või sundusliku töö keeld

Seadusega on sunniviisiline või sunduslik töö keelatud ja valitsus jõustas seda seadust tõhusalt. 2015. aastal registreeris politsei kaks sunniviisilise tööga seotud kuritegu. Kohtutesse jõudis 2015. aastal viisteist inimkaubitsemisega seotud juhtumit, kus tunnistati süüdi kokku 26 isikut (kellest 8 olid naised) ning 2 ettevõtet. Inimkaubitsemise ja sunniviisilise töö eest ettenähtud karistused ulatuvad 15-aastase vangistuseni. Kuigi rikkumiste eest ettenähtud karistused olid piisavad, ei kajastanud nende rakendamine sageli kuritegude tõsidust.

Vt ka USA Välisministeeriumi koostatud inimkaubanduse aruannet *Trafficking in Persons Report* aadressil www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

c. Laste töö keelamine ja minimaalne tööleasumise vanus

Enamikel juhtudel on tööleasumise miinimumvanuseks 18 aastat, kuid 15–17-aasta vanused lapsed võivad töötada vanema või hooldaja nõusolekul ning 7–12-aastased lapsed võivad teha tööinspektori nõusolekul kergemat tööd kultuuri, kunsti, spordi või reklaami vallas. Alla 18-aasta vanused lapsed ei või teha ohtlikku tööd. Seadus piirab laste töötundide arvu ning keelab ületunnid ja öötöö. Nende seaduste rakendamise eest vastutab tööinspeksioon. Valitsus rakendas tõhusalt seadusi ja strateegiaid laste kaitsmiseks töökohal ekspluateerimise eest. Eraldi kontrollkäike seoses lapstöötajate vanusega läbi ei viidud. Valitsus jõustas kohaldatavat seadust tõhusalt.

d. Diskrimineerimine tööhõive ja erialase tegevuse vallas

Tööhõive alased seadused ja eeskirjad keelavad diskrimineerimise rahvuse, rassi, nahavärvi, poliitiliste vaadete, vanuse, soo, soorolli, puude, keele, seksuaalse suundumuse või soolise identiteedi ning päritolu alusel. Valitsus üldiselt jõustas neid seadusi. Juhtudel, kus töötajad väitsid, et neid on diskrimineeritud ning pöördusid kohtutesse, pidas Tööinspeksioon või soolise võrdõiguslikkuse volinik ja kohane institutsioon hagi põhjendatuks ning tööandjad hüvitasid töötajatele tekitatud kahju. Tööhõive või erialase tegevuse vallas nõuavad tööhõive alased seadused ja eeskirjad tööandjatel oma töötajate diskrimineerimise eest kaitsmist, võrdse kohtlemise põhimõtet järgimist ning võrdse kohtlemise ja soolise võrdõiguslikkuse edendamist.

Tööhõive ja erialase tegevuse vallas esines siiski diskrimineerimist vanuse, soo, puude ja keele alusel (vt osa 6) ja sellega seoses esitati kaebusi soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinikule, õiguskantslerile ja Tööinspeksioonile.

Tööinspeksioon sai kaebuse töökohal diskrimineerimise eest kokku kümnelt naiselt. Tööinspeksiooni jõudnud juhtumitest 25 protsenti lahendati positiivselt. Perioodil september 2015 kuni august 2016 sai õiguskantsler 58 ebavõrdse kohtlemisega seotud kaebust, millest 18 olid seotud diskrimineerimisega keele, seksuaalse suundumuse, vanuse, usundi, puude või rassi põhjal. 28 juhul algatas õiguskantsler menetluse, et kontrollida, kas määrused, õigusaktid või seadused on põhiseadusega kooskõlas. Õiguskantsler leidis, et kolmel juhul oli seadus põhiseadusega vastuolus.

Kuigi naistel on seaduse järgi meestega võrdsed õigused ja neil on õigus saada samasuguse töö eest samasugust tasu, ei austanud tööandjad alati neid õigusi. Vaatamata sellele, et naiste haridustase on keskmiselt meeste omast kõrgem, oli naiste keskmine töötasu 28,3 protsenti madalam kui sama tööd tegevatel meestel. Jätkuvalt eksisteerisid elukutsed, kus domineerisid mehed või naised. Juhtivtöötajatest moodustasid naised ühe kolmandiku.

Vähem kui 25 protsendil puudega isikutest oli töö. Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik sai puudega seotud diskrimineerimise kohta rohkem kaebusi kui varasematel aastatel.

Ebaproportsionaalselt suur osa vene keele kõnelejaid töötas töölistena ja nende töötuse määr oli jätkuvalt kõrgem kui etnilistel eestlastel. Mõned mittekodanikest elanikud, eriti etnilised venelased väitsid, et keelenõude rakendamise tulemuseks oli töökohtade- ja palgaalane diskrimineerimine. Romad kogesid tööhõives väidetavalt diskrimineerimist (vt 6. osa).

e. Rahuldavad töötingimused

Miinimumpalk oli 430 eurot (473 USA dollarit) kuus. Vaesuspiir oli 201 eurot (221 USA dollarit) üheliikmelise majapidamise ainsa liikme kohta.

Töönädala pikkus on 40 tundi. Seaduse järgi peab iga 24-tunnise perioodi kohta olema vähemalt 11-tunnine järjestikune puhkeperiood. Alaealiste, allmaatöötajate, tervist kahjustavat või muud eritööd tegevate isikute puhul on nõutav lühendatud tööaeg. Seadus näeb ette iga-aastase

palgalise puhkuse ja sätestab ületunnitöö tasuks vähemalt 150% töötaja tunnitasust. Valitsus rakendas neid nõudeid tulemuslikult. Puudub liigse kohustusliku ületunnitöö keeld.

Valitsus on kehtestanud tervishoiu ja -ohutuse normid. Miinimumpalga, töötundide ning tervishoiu ja -ohutuse norme jõustati üldiselt kõigis sektorites, sealhulgas mitteametlikus sektoris. Tööinspeksioon, Tervisekaitseinspeksioon ja Tehnilise Järelevalve Inspeksioon vastutasid nende normide rakendamise eest ja tegid vastavasisulisi jõupingutusi nii ametlikus kui mitteametlikus sektoris. Tervishoiu ja -ohutuse norme rikuti sagedamini ehitussektoris ja puidutöötlemissektoris. Tööinspektoreid oli 70 ja ressursside ebapiisavuse kohta teateid ei olnud. Rikkumiste eest on juriidilistele isikutele ette nähtud trahv kuni 2600 eurot (2860 USA dollarit) ning see oli piisav, et rikkumisi ära hoida. 2015. aastal määras Tööinspeksioon trahve 150 juhul, neist 84 ettevõtetele ja 66 üksikisikutele. Poolast ja Ukrainast pärit mehed kogesid tööalast ärakasutamist, eriti ehitussektoris, kus “ümbrikupalgad” või maksustamata sularahapalgad moodustasid usutavasti enam kui poole mitteametliku sektori töötasudest.

Seadused ja eeskirjad lubavad töötajatel keelduda töötamast tingimustes, mis ohustavad nende tervist või ohutust, ilma et nad peaksid kartma vallandamist. Ametkonnad kaitsesid töötajaid sellistes olukordades tulemuslikult.